

DAGENS FRÅGOR

Den 8 mars 1942.

Kriget i Stilla Havet. Det japanska framträngandet över Ostasiens övärld mot Indien och Australien har trots de enorma avstånden gått med en hastighet, som slagit världen med häpnad. Det är en maritim kraftutveckling, som står i bjärt kontrast till de segslitna kontinentala uppgörelserna i Kina. Man frågar sig hur det varit möjligt. Svaret ligger i de målmedvetna förberedelserna och i ett skickligt utnyttjande av de strategiska förhållandena.

Att döma av expansionsriktningarna, sådana de framkommit under tre månaders operationer, är japanernas avsikt att först i öster och väster skärma av tillträdet till sin stora intressesfär — Bortre Indien, Sundaöarna, Australien — och att därefter del för del ockupera innehåll. I öster innebär detta att förlänga det sedan 1922 inredda japanska sjö- och flygbassystemet i Mikronesien mot söder och sålunda erhålla nya baser, som kunna täcka sjö- och flygvägarna mellan å ena sidan Amerika, å andra sidan icke blott ostindiska övärlden utan även australiska kontinenten. I väster åter gäller det att nå fram till Indiska oceanen och trygga flanken mot Brittiska Indien genom att bryta huvudförbindelsen mellan Kina och dess anglosaxiska bundsförvanter.

De väldiga avstånden sätta sin prägel på krigföringen här. Från Tokio till Singapore är det lika långt som från New York till Irland eller som från Stockholm till Abessinien. Från Hawaji till Brisbane är det lika långt som från Stockholm till Florida och från San Francisco till Manila lika långt som från Göteborg till Buenos Aires. Mellan Java och Manila eller Port Darwin är det samma avstånd som mellan Skåne och Libyen. Avstånden kunna emellertid besegras av den som behärskar havets färdvägar. Detta herravälde kräver numera tillgång till både sjöstridskrafter och flygstridskrafter jämte operationsbaser för dem. För att utnyttja dem erfordras stridsdugliga trupper jämte transporttonnage och utrustning för landstigning på försvarad kust.

En viktig förutsättning för framgång på den västra flygeln skapades i god tid före krigsöppningen genom besättandet av franska Indokina. Därmed minskades avståndet till Malackas kust från 1,800 till 600 km., d. v. s. väl inom räckhåll för landbaserat bombflyg. Därpå torde ha följt »penetration» eller »nyordning» av Thailand, medgivande snabb användning av detta land som utgångspunkt för anfall landvägen mot Malacka och Burma. I centrum låg Formosas basområde 600 km. från norra delen av Filippinerna, likaledes ett överkomligt avstånd. I öster kunde Karolinerna användas för stötar söderut, närmast mot Nya Guinea och Bismarekarkipelagen, medan Marshallöarna erbjuda den mest centrala örlogsbasen med både Hawaji och australiska kontinenten inom räckhåll för flottan. Flyg

däremot när icke Hawaji annat än om det bäres till öns närhet av flottans hangarfartyg.

Nästa förutsättning för framgång skapades redan under krigets första dagar genom först det politiskt hänsynslösa men taktiskt mycket skickligt utförda anfallet på amerikanska flottan i Hawaji och därefter det likaledes mycket skickligt utförda anfallet på den brittiska flottan vid Kuantan på Malackas kust. Framgången vid Hawaji — om vars storlek parterna som vanligt lämna stridiga uppgifter — synes i varje fall ha medfört en sådan styrkeutjämning mellan japanska och amerikanska flottorna, att den senare tillsvidare icke kan taga risken av att bege sig till händelsernas centrum i Ostindien och Australien, där den bäst skulle behövas. Förlusten blev sannolikt större än som varit nödvändigt vid bättre beredskap — en lektion i den hos oss till sist uppskattade läran om nödvändigheten av ständigt sammanhang mellan politik och militär beredskap. De brittiska slagskeppens undergång innebar att intet motstånd på havet av större betydelse kan resas från brittiskt håll i fortsättningen, åtminstone icke inom överskådlig framtid. Både vid Hawaji och Malacka var det japanska flottans torpedflyg — i första fallet baserat på hangarfartyg — som sänkte fartygen i väl utförd taktisk samverkan med störtbombflyg och höganfallsflyg. Inga »hemliga vapen» eller »dödsflygare» torde ha förekommit, ej heller voro de insatta styrkorna kvantitativt imponerande. Anfallen voro upplagda på ett sätt som icke är främmande för andra länder med hög utbildningsnivå i flygvapnet. Fartygens synnerligen kraftiga luftvärn, som måhända icke vid Hawaji men väl vid Malacka var stridsberett, kunde icke avslå anfallen; vid Malacka nedskötes enligt japansk uppgift 3 och enligt engelsk 7 flygplan. På Hawaji var jaktflyget icke i beredskap, vid Malacka saknade slagskeppen jaktstöd — jaktflygbaserna på kusten anfördes samtidigt av arméns bombflyg från Thailand i fulländat samspel med marinflyget. Redan efter ett par dagars operationer återstod sålunda av motståndet på havet blott lätta holländska, amerikanska och brittiska sjöstridskrafter. Singapore var en örlogsbas utan örlogsfartyg.

Om sålunda de japanska truppkonvojerna icke kunde mötas till sjöss med örlogsfartyg, såsom traditionellt ansetts böra ske, kunde man ha väntat sig att kustbaserat flyg utanför kusten samt lantstridskrafter och befästningar på kusten skulle kunna möta inkräkter i tid och antingen hindra landstigning eller också driva tillbaka de först landsatta styrkorna. Så har emellertid tills dato icke blivit fallet. Inledande, lyckade landstigningar på norra Luzon och norra Malacka synas ha överraskat försvaret och närmast ha syftat till besättande av flygplatser, till vilka sedan det för operationens fortsättning nödvändiga flygstödet snabbt kunnat ombaseras. Därpå har följt framryckning till lands och nya landstigningar. På detta sätt har man i operationsområdets mitt arbetat sig fram över Filippinerna, Borneo, Celebes och Moluckerna till utgångsläge för aktion mot holländska Indiens huvudposition, Java. Ansatsernas längd har bestämts av flygplanens räckvidd och flygbasernas läge, vartill kom-

mer kravet på att snabbt besätta oljecentra. Med besättandet av södra Sumatra och Bali blev Java omringat och sedan detta skrivits har även denna ö erövrats. Med Timor har pistolen riktats även mot Australien och närmast den isolerade örlogsbasen Port Darwin. På östra flygeln föllo snabbt de ofullständigt befästa och ogynnsamt belägna amerikanska baserna Guam och Wake, medan längre söderut framryckningen ansatsvis pågår i mera moderat tempo i Bismarckarkipelagen i riktning mot förbindelselinjen Hawaji—Australien.

På västra flygeln forcerades Malackas djungler på ovanligt kort tid och nyckelpositionen Singapore intogs — från landsidan, liksom de flesta kustfästningar, som tagits i historien. Trycket sattes nu in mot Rangoon, vars fall knappast torde stå att hindra. Indiska oceanen ligger öppen för japanska sjöstridskrafter, som nu kunna hota förbindelserna icke blott till Bortre Indien utan även till Främre Indien, Persiska viken och Röda Havet. På denna front synas de allierade främst ha att hoppas på en kinesisk motstöt från norr in i Thailand.

Förklaringen till de otroliga japanska framgångarna ligger — förutom de fientliga flottornas nedkämpning — kanske främst i herraväldet i luften. Med stor konsekvens ha japanerna eftersträvat att genom flygbasbekämpning hålla nere eller helt slå ut försvarsflyget. Så snart detta helt eller delvis lyckats, ha flygstridskrafterna satts in mot försvaret i övrigt. Trycket från luften tillsammans med överlägsenheten på marken har då blivit försvararna övermäktigt. Grundtonen i alla rapporter och korrespondenser från försvarssidan är densamma: bristen på flyg som huvudorsak till motgångarna. Det amerikanska flygvapnet på Filippinerna och det brittiska på Malacka voro icke i stånd att undandraga sig förluster i baserna och kunde icke heller sätta upp tillräckligt motstånd i luften. Orsaken var främst otillräcklig styrka; sannolikt funnos icke mer än ett par hundra flygplan på Malacka och ännu mindre på Filippinerna. Troligen voro baserna också mindre väl försvarade. Resterna av dessa stridskrafter tillsammans med holländska flygvapnet på likaledes ett par hundra flygplan sökte bjuda fienden stängen på Java. Öns öde hängde på om flygbasförsvaret var tillräckligt välordnat och om flyg- och sjöstridskrafterna räckte till för att sänka tillräckligt många trupptransportfartyg. Landstigning kunde likväl icke hindras på flera viktiga punkter. De »yttre försvarslinjerna» voro för svaga för att räcka till gentemot flera samtidiga företag mot olika delar av den 110 mil långa ön.

Att ordna fast kustförsvar över hela Ostindiens övärld och Malackas kust har tydligen icke kunnat komma på fråga. För lantstridskrafterna har uppgiften på så sätt blivit svår, då de måst kunna vänta landstigningar snart sagt överallt. Därtill kommer att försvarstrupperna överhuvudtaget varit alltför svaga för sin uppgift. Man har måhända litat för mycket på att flottan skulle hindra större invasioner över havet. Följden har blivit kraftsplittring och otillräcklig styrka på varje ställe, eller att stora och viktiga områden, såsom Borneo, Sumatra och Celebes, måst prigrivas nästan utan strid.

Japanerna ha inom loppet av ett par månader givit prov på in-

vasionsföretag över havet med landstigning på försvarad kust i en omfattning, som tidigare icke skådats i världshistorien. Den militära sakkunskapen har städse framhållit, att sådana företag äro mycket vanskliga och ha därvid haft stöd i erfarenheten. De japanska framgångarna kunde nu synas vederlägga tesen om invasionsföretagens sårbarhet. Slutsatsen av de ostasiatiska erfarenheterna bör emellertid snarare vara den att försvaret mot invasion måste byggas upp av rörliga försvarslinjer, som måste nedkämpas i tur och ordning innan företaget kan lyckas, nämligen först utanför kusten flyg- och sjöstridskrafter, som i samverkan och växelverkan i tid upptäcka fienden och så tidigt som möjligt börja att utsätta honom för förluster, därefter kustbefästningar och lantstridskrafter vid stranden, som under flygstöd försvåra landstigning, och till sist rörliga reserver av snabbtrupper som, likaledes med flygstöd, kastas fram mot landstignings trupper. Det är frånvaron av ett effektivt sådant försvar som utgör förklaringen till händelserna i Ostasien.

Om den japanska expansionen kommer att gå vidare och bli bestående beror på om styrkeförhållandena inom rimlig tid kunna ändras till anglosaxarnas förmån. Både den amerikanska och den brittiska ledningen ha förklarat att övriga fronter äga företräde framför Stilla Havet. Sannolikt räknar man — med den under detta krig ådagalagda anglosaxiska optimismen — med att först besegra Tyskland och sedan göra upp med japanerna, och då snabbt återtaga det förlorade. Men att driva ut japanerna, sedan dessa installerat sig och med största sannolikhet organiserat ett försvar långt överlägset det som de själva besegrat, blir icke lätt. Därtill fordras att i Ostasien prestera först sjö- och flygstridskrafter, som äro i stånd att effektivt bestrida japanerna herraväldet till sjöss och i luften, samt därefter trupper, som mäktiga göra de japanska operationerna i omvänd ordning. Visserligen stå och falla de nya japanska positionerna med den japanska flottan, som tryggar förbindelserna med moderlandet; kan denna slås ut falla garnisonerna så småningom som mogna frukter. För att denna flotta skall bli gripbar fordras emellertid långvariga operationer av starka sjö- och flygstridskrafter jämte lantstridskrafter och transporttonnage för återtagande av nödvändiga baser. Sådana operationer kunna icke basera sig på månadslånga transporter från andra sidan jordklotet, moderländerna i Europa eller Amerika. Främre Indien och Australien måste bli rustningscentra och basområden för denna offensiv, som säkerligen icke kan komma till stånd förrän på mycket lång sikt. F. n. lägger nog tonnagebristen stora hinder i vägen för mera omfattande transporter. Faller Port Darwin, vilket icke är osannolikt, bli Ost- och Västaustralien samt Ceylon och Kalkutta de närmaste operationsbaserna. Australien, som kraftigt bidragit både med trupper och flyg till imperiets försvar på andra håll — 18,000 australier tillfångatogs vid Singapore, 13,000 australier och nya-zeeländare förlorades i Grekland och på Kreta — är sannolikt svagt försvarat och därför själv starkt hotat, medan Amerikas och Storbritanniens huvudkrafter äro engagerade på annat håll.

Endast en snar fred i Europa, åtföljd av en snabb koncentration

av de anglosaxiska makternas samlade krafter, synes kunna ge förutsättningar för ett återställande av de vitas välde i Fjärran Östern. En sådan utveckling är emellertid för närvarande icke inom synhåll.

Transnistrien och Siebenbürgen Genom krigets hittillsvarande förlopp har Rumänien ej endast återfått sina till Sovjetunionen förlorade områden utan därjämte också fått utsikt till ett betydande landförvärv i öster, i första hand Sovjetrepubliken Moldau samt kuststräckan på bägge sidor om Odessa. Ett område där Moldau-republiken ingår har redan omdöpts till Transnistrien, d. v. s. landet på andra sidan Dnjestr, och erhållit rumänsk förvaltning. Den insatte civilguvernören, professor Alexianu, har erhållit ministers rang. I sitt tal till nyligen insatta underprefekter betecknade han deras arbete såsom en mission på urgammal rumänsk mark.

Odessa har blivit det nya rumänska området huvudstad. Marskalk Antonescus trupper ha skött om belägringen av staden och dess intagande betecknades ju i tysk press såsom en rumänsk vapenbragd. Odessa är för övrigt en livsnödvändighet för rumänerna eftersom staden är den enda hamnen av betydelse på hela kuststräckan från Constanza och uppåt. Bessarabien har varit ett dött land under den tid landet varit skilt från sin naturliga hamn Odessa. Hur långt mot öster det rumänska territoriet kommer att sträcka sig — allt givetvis under förutsättning att utvecklingen i öster icke tager någon annan vändning — är ännu för tidigt att säga. Kanske kommer floden Tiligul att bli gränsen, kanske går man så långt öster ut som till Bug. Frågan är här givetvis icke minst i vilken utsträckning rumänerna kunna smälta det nya landförvärvet. De äro ju ett biologiskt livskraftigt folk. Men deras utsikter hänga intimt samman med en fråga som senare skall beröras nämligen möjligheten att från Siebenbürgen erhålla rumänska kolonister.

Detta krig kan komma att medföra en total omsvängning för den rumänska nationen, som kommer att vända sitt ansikte mot öster. I en intressant artikel av Berliner Börsen-Zeitungs Bukarestkorrespondent Georg Streiter framhölls för någon tid sedan, att Bessarabien varit rumänernas egentliga centrum, varifrån många av de rumänska vojvoderna härstammat. Rumäniens mission ligger i öster och den onaturliga orienteringen mot väster under Titulescus tid måste upphöra, poängterade Streiter. Geopolitiskt vore detta f. ö. utan tvivel riktigast och skulle också bäst motsvara den politiska situation, som skulle uppkomma efter en tysk seger över Sovjetunionen.

Denna förändrade orientering aktualiserar emellertid också ett annat territoriellt problem — Siebenbürgen. Till att börja med kan konstateras, att kvarlätenskapen efter konungariket Jugoslavien som bekant i några fall icke är reglerad. Ungern deltog ju i detta krig och erhöi de facto Bácska och det s. k. trehörnet av Baranya. Den jugoslaviska delen av Banatet däremot förvaltas fortfarande av tyskarna. När för någon tid sedan handelsfördrag slöts för det åter-

stående serbiska området var däri inbegripet Banatet. Vidare har för någon tid sedan meddelats i Donauzeitung att den serbiska regeringen utanordnat ett belopp på cirka 7 milj. dinarer för skolbygge i staden Beeskerek i Banatet, varjämte regleringen av den tyska folkgruppens skolor i Banatet skett på grundval av förordningen om den tyska folkgruppens i Serbien rättsliga läge, vilket också åtminstone tills vidare kombinerar detta område med Serbien. Dock måste betonas att någon definitiv reglering av naturliga skäl ännu ej kommit till stånd.

I det nuvarande kriget mot Sovjetryssland deltagar ju också Ungern. Det har bestämt förklarat sig icke eftersträva någon landutvidgning öster om Karpaterna. Vad man i Ungern väntar sig som vinst av det pågående kriget är därmed indirekt sagt — den väster om Karpaterna belägna rumänska delen av Siebenbürgen. Om man tager hänsyn enbart till etniska faktorer skulle väl också den del av Siebenbürgen, som kvarstannade inom Rumänien, förbli rumänsk, eftersom befolkningen där till ungefär $\frac{2}{3}$ är rumänsk, $\frac{1}{6}$ ungersk och $\frac{1}{6}$ tysk, om man utgår från den rumänska statistiken från sista folkräkningen. Denna relation torde emellertid utpräglat vara till rumänernas fördel. Den rumänska statistikens otillförlitlighet har erkänts också på rumänskt håll, ehuru ingen kan bestrida, att den övervägande majoriteten av befolkningen inom den till Rumänien hörande delen av Siebenbürgen är rumänsk.

Vid de rumänska folkräkningarna har man emellertid utnyttjat alla möjligheter att »segra», på samma sätt som de övriga Lilla-Entente-staterna voro bekanta för. Speciellt har man kunnat begagna judar och zigenare. Dessutom har man från rumänsk sida handlat efter principen, att den som till religionen är grekisk katolik eller ortodox eo ipso måste vara rumän, och därmed har man till rumänerna fört hela grupper av kärnmagyariska ssekler, som övergått till ortodoxin eller blivit grekiska katoliker. Men den ungerska statistiken från före kriget var ju ej heller bekant för att försumma några möjligheter att »skapa magyarer».

Man har anledning att i detta sammanhang rikta uppmärksamheten på ett speciellt område, nämligen den rumänska delen av Banatet samt landremsan från Arad till Nagyszalonta utmed den nuvarande ungersk-rumänska gränsen. Där bo nämligen ungrare i slutna bosättningsområden. Staden Arads befolkning var ännu vid den rumänska folkräkningen 1930 till sin majoritet ungersk (53,3 % mot 37,0 % rumäner. År 1910 var proportionen 73,0 % och 15,3 %), och i Temesvár hade ungrarna relativ majoritet (35,5 % mot 33,5 % tyskar och 26,3 % rumäner). Där skulle en gränskorrektur vara relativt lätt att genomföra. Svårare vore det på andra ställen.

Men de etniska förhållandena äro ju icke utslagsgivande. Skulle man följa dem, bleve all gränsdragning i Mellaneuropa omöjlig. Man måste därför taga hänsyn till andra faktorer, geografiska, politiska, strategiska och ekonomiska. Det har man också gjort vid gränsdragningen i Wien hösten 1940. Den inbuktning, som gränsen gör mellan Kolozsvár (Klausenburg) och Maros-Vásárhely, och som

avskär både järnvägs- och landsvägsförbindelsen mellan dessa båda städer samt järnvägsförbindelsen mellan de szekliska komitaten och den övriga delen av det nuvarande ungerska riket var sålunda uppenbarligen tillkommen för att åt Rumänien rädda de värdefulla jordgasområdena vid Torda och Sarmás, och flera exempel finnas.

När det gäller att till Ungerns förmån korrigera den existerande ungersk-rumänska gränsen — och något annat kan det ju knappast bli fråga om — får man framför allt taga hänsyn till att Siebenbürgen bildar ett geografiskt helt, och egentligen först nu sönderskurits genom skiljedomen i Wien. Det torde finnas få så väl avgränsade geografiska enheter som Siebenbürgen i hela Europa, och den geografiska enheten motsvaras av en ekonomisk. Det är därför svårt om ens möjligt att vidtaga någon »korrektur», som kan definitivt lösa problemet. En lösning måste nämligen innebära att *hela* Siebenbürgen tillfaller *en* stat. En speciell siebenbürgisk statsbildning skulle endast innebära ett oroscentrum, där de olika expansionsriktningarna kollidera.

Geografiska och ekonomiska faktorer tala alltså för att landet i sin helhet tillfaller *en* stat. Vilken kan givetvis diskuteras. Men man kan icke bortse ifrån det mäktiga stöd som Ungern har av sin tusenåriga tradition samt av det faktum, att ungrarna höra hemma i landet, medan rumänerna av allt att döma — ej minst ortnamnen tala ett tydligt språk — invandrat dit i en långsam men aldrig upphörande ström under århundraden. Härtill kommer den aktuella politiska situationen, som hänvisar Rumänien mot öster, och som följaktligen vore gynnsam för en avveckling av alla intressen väster om den stora naturliga gränsen, Karpaterna. Att detta är *gränsen* i Rumänien framgår enbart av kartan. Den som varit i tillfälle att göra resan från Brassó, det tyska Kronstadt, uppemot passet och den gamla gränsstationen Predeal för att därefter med tåget sänka sig ned från mer än 1,000 meter till Sinaia och vidare ned till den Valakiska slätten, han vet, att detta är en gräns mellan två världar, skapad av själva naturen.

En logisk följd av den nya rumänska orienteringen skulle alltså kunna bli, att rumänerna droge sig bort från landet väster om Karpaterna. Att hålla en front i bägge riktningarna mäktar den rumänska nationen ej. Men man kan knappast begära, att en nation frivilligt skall inse nödvändigheten av att avstå från en viktig provins med mer än 3 milj. invånare. Något sådant kan endast ske genom ett ingripande från någon utomstående stat, som i reglerande syfte har makt och möjlighet att ingripa i sydost för att få fram en definitiv lösning.

Tendenser ha visserligen icke sagnats för att på senare tid förbättra de ungersk-rumänska relationerna. Nyligen har t. ex. ungerskan tillåtits såsom postspråk i Rumänien. Men tendenser i motsatt riktning finnas också. Bukaresttidningen Timpul publicerar t. ex. den 27 september en förordning av vice konseljpresidenten daterad den 29 augusti 1941, enligt vilken alldeles intill den ungersk-rumänska gränsen ett stort flygfält skall anläggas. Det anlägges så att ej

mindre än 72 större och mindre egendommar måste exproprieras. Ett studium av förordningen ger vid handen, att så gott som samtliga av de 72 ägarna äro ungrare, ehuru deras namn skrivits på rumänskt vis. Det är ju dock intet tvivel om att bakom t. ex. Szatmari Giza och Komaroni Alexandru dölja sig de ungerska Szatmári Géza och Komáromi Sándor. Men detta må vara detta. Märkligare är det pris, som betalas för den exproprierade marken. Den uppgår till säger och skriver 2 lei per kvadratmeter, d. v. s. c:a 5 öre trots att det måste röra sig om jord och inga impedimenter, eftersom en flygplats kan anläggas där. För alla de 72 egendomarna skola utbetalas icke fullt 660,000 lei, eller i svenskt mynt c:a 16,500 kronor. Betalning sker till på köpet i statsobligationer, vilket i Rumänien åtminstone hittills för att använda ett milt uttryck ansetts vara en för säljaren icke särskilt lysande form för betalning.

En frivillig ungersk-rumänsk överenskommelse om den rumänska delen av Siebenbürgen får nog anses vara en utopi. En lösning av problemet kan troligen endast komma genom tredje makts ingripande — eller genom kraftmätning. I vad mån vid en framtida definitiv uppgörelse ett initiativ i denna fråga är att vänta är för tidigt att uttala sig om. De geopolitiska faktorerna äro emellertid sådana, att något kan väntas.

En rumänsk orientering mot öster med ty åtföljande uppgivande av intressena i väster skulle ställa fredsförhandlarna inför ett svårt etniskt problem. Även om de invandrare, som efter 1918 skyndat till Siebenbürgen från det gamla kungariket, Regat, avlägsnas återstå i hela Siebenbürgen mer än 3 milj. rumäner, vilka med få undantag levat länge nog i landet för att kunna göra anspråk på att få stanna där. En del kan man utträtta med minoritetslagstiftning på mera reell grund än vad N. F. och Versaillesmännen kunde åstadkomma. Men sannolikt måste man taga till radikalarer medel. I det gamla kungariket, Regat, bo åtskilliga ungrare, som i de flesta fall utvandrat dit under de sista decennierna, när de ekonomiska möjligheterna för dem blevo allt sämre i Siebenbürgen. En hel del av de lägre tjänstemännen, hantverkarna, kyparna o. s. v. i Bukarest äro i själva verket ungrare. Den rumänska statistiken från år 1930 visar visserligen endast 24,000 personer, men den konfessionella statistiken ger uppgiften 40,000, och under det sista decenniet har utvandringen fortsatt, varför det finnes anledning att antaga att minst 50,000 ungrare bo i rumänernas huvudstad. Ja, det finnes t. o. m. väsentligt högre uppgifter. Dessa ungrare kunna ju återsändas till Siebenbürgen, och därjämte kan man räkna med att de 200,000 personer, som under åren 1918—23 flydde från Siebenbürgen till det dåvarande Ungern, till större delen komma att återvända. Eftersom överbefolkning råder på åtskilliga ställen i Ungern kan man också räkna med att en icke oväsentlig invandring kommer till stånd från detta land. I gengäld skulle de efter 1918 invandrade återvända till Regat. Vad åter de c:a 3 milj. rumäner beträffar, som s. a. s. ha hemortsrätt i Siebenbürgen, torde den enda utvägen vara att ge dem optionsrätt och optionsplikt efter samma mönster som överenskommelsen mellan Tyskland och

Italien om sydtirolerna. Någon större lucka i befolkningen i Siebenbürgen skulle sannolikt icke uppstå, dels eftersom betydande tillskott äro att vänta från Ungern och i mindre skala från Regat, främst Bukarest, dels eftersom rumänerna i Siebenbürgen endast till en mindre del, kanske allra högst 50% skulle optera för Rumänien. Erfarenheten ej minst i Sydtirolen har ju visat, att många ej vilja ryckas upp med rötterna utan föredraga att stanna kvar. Dessutom stå ju rumänerna i Siebenbürgen på en väsentligt högre kulturnivå än sina stamfränder i Regat, och även andra olikheter finnas, vilka Karpaterna såsom naturligt gräns kan förklara.

Genom en dylik lösning skulle Rumänien emellertid från Siebenbürgen kunna erhålla rumäner, kanske t. o. m. så mycket som 1 å 1,5 milj. människor, vilka skulle kunna användas just för att kolonisera de nya områdena i öster. Detta ginge naturligtvis ej på något eller några år utan skulle kräva en planmässigt ledd omflyttning under kanske 10 år. Komme detta till utförande skulle rumänerna emellertid säkerligen kunna få fast fot även öster om Dnjepr, och Transnistrien kunde bli rumänskt även etniskt, även om man tager hänsyn till svårigheten att omplantera rumäner från Siebenbürgen på de ukrainska slätterna. Rumänerna äro ju dock ett biologiskt starkt folk, som även gentemot den slaviska folkvägen visat en avsevärd motståndskraft. Deras framryckning mot öster skulle stärka Europas sydflygel mot öster.

Det måste emellertid ännu en gång betonas, att allt detta t. v. är att betrakta såsom framtidsmusik. Det är man också medveten om på det håll, där man naturligt nog intresserar sig kanske mest för dessa problem, nämligen i Budapest. Till en deputation av tyska skriftställare från Slovakiet yttrade för någon tid sedan ministerpresident Bárdossy, att Ungern vore medvetet om att det nu icke vore tid att diskutera meningsskiljaktigheter som på grund av folkens dynamik måste uppkomma i ett trångt rum, eftersom kriget säkert också komme att ställa till förfogande det utrymme, som de europeiska folken behöva för sin fredliga utveckling.

Arvid Fredborg.

Ett återupptaget nationalverk. I en tid, då statens nödtorft kräver en fortlöpande nedskärning av även de viktigaste kulturanslag, är det en lika sällsynt som oblandad glädje att kunna bevittna att ett sådant nationalverk som *Svenskt Biografiskt Lexikon* efter ett mer än tioårigt avbrott återupptagits. Det nyutkomna häftet, n:r 51 i hela sviten och det första i den nya epoken, följer de traditioner av vetenskaplig vederhäftighet och litterär kultur, som alltifrån början präglade verket under Bertil Boëthius' föredömliga ledning. Allt visar, att han nu i den lärde humanisten Bengt Hildebrand funnit en värdig efterträdare.

Principerna äro alltjämt i stort sett desamma som för den föregående sviten. Det enda mera iögonenfallande undantaget är, att levande personer icke längre upptagas, en förändring, som naturligtvis rent praktiskt är en förlust men som på lång sikt dock kanske

snarast innebär en viss vinning, när svårigheterna att här åstadkomma verkligt tillfredsställande biografier äro hart när oöverstigliga. Flera av de mest och bäst kända utländska motsvarigheterna såsom *Dictionary of National Biography* och *Allgemeine Deutsche Biographie* hava hela tiden tillämpat principen att begränsa urvalet till avlidna personer och i stället undan för undan utgiva supplement över de på senare år bortgångna.

Biografiskt Lexikon har nu ställts på en solidare grundval än förut, i det att ett särskilt samfund bildats för dess utgivning, under inseeende av Vitterhetsakademien och med understöd direkt av statsmedel liksom ur Humanistiska fonden. Emellertid är det oundgängligt, att den för vår historia och för vår nationella odling intresserade bildade allmänheten ekonomiskt stöder företaget genom att inträda i samfundet och därigenom förvärva lexikonet.

Innehållet av det nu utkomna häftet (De la Grange — De Try) är knappast representativt för verkets genomsnittliga personbestånd men exemplifierar i gengäld på ett mycket slående sätt ett utomordentligt karakteristiskt och viktigt inslag i den svenska stats- och kulturhistorien, nämligen de inflyttade utlänningarna och deras ättlingar. Framför allt är det av naturliga skäl de franskbördiga — adelspartikeln »de» — alltifrån Erik XIV:s gunstling, den hugenottiske äventyraren, krigaren och diplomaten Charles de Mornay och fram till den frejdade uppfinnaren Gustaf de Laval, som dominera. Men därtill kommer en hel rad tyskar såsom den berömda fältherren från 1600-talet Georg von Derfflinger, Görtz' medhjälpare greve Gerhard von Dernath, affärsläkten Depken och åtskilliga andra.

Över huvud taget är det ett synnerligen skiftande galleri i fråga om både levnadsbanor och personlighet, som möter redan i detta häftes urval av märkliga gestalter från skilda tider. Den kronologiskt förste, Charles de Mornay, har redan nämnts. I fortsättningen märkas den lysande arkitekt- och fortifikationsofficersätten De la Vallées talrika medlemmar; storhetstidsgeneralerna De Mortaigne och von Dellwig — den sistnämnda ättens äldre historia visar sig för övrigt rymma åtskilliga både pikanta och förbryllande inslag —; de stora 1700-talskonstnärerna Georg Desmarées och Louis Jean Desprez; den märklige boktryckaren från 1800-talets början Carl Erik Deleen; militären och ämbetsmannen Johan Georg De la Grange, en av kärntruppen bland 1809 års män; Désirée Clary, borgardottern från Marseille, som skulle sluta sina dagar som Sveriges änkedrottning (här rätt utförligt tecknad av en så framstående kännare som Nils Forssell); och från 1800-talets mitt den stora dynastin Deland, som spelade en lysande roll i vår teaterhistoria. Det mest exotiska och kuriösa inslaget i detta även annars så utländskt betonade häfte är väl dock utan all fråga Carl XV:s förtrogne, armeniern Ohan Demirgian, för samtiden känd under vedernamnet »Demiurgen», vilken under konungens sista år spelade en ej obetydlig men föga uppbygglig roll vid det svenska hovet. Av intresse är också att iakttaga det starka inslaget av tekniker och industrimän under det senare 1800-talet med Gustaf De Laval som det mest lysande namnet.

Så ger redan detta häfte ett starkt och konkret intryck av den ständigt skiftande mångfalden och den rika nyanseringen i den svenska stats- och kulturhistorien.

Litauen på nytt i smältdegeln. Den 16 februari 1918 proklamerade ett i den gamla litauiska huvudstaden Vilna församlat »statsråd» Litauen som en oberoende stat. Sedan det litauiska folkets självständighetssträvanden ett knappt år senare förverkligats blev också denna dag stadfast som dess nationaldag. Mellan oavhängighetsförklaringen och dess realiserande låg emellertid en ytterst labil och händelserik period. Det kan säkerligen vara av intresse för en nutida läsekrets att få kännedom om huru snabbt situationerna kunna växla i ett världskrigs avslutningsskede.

Litauen var vid detta århundrades början ett historiskt begrepp av tämligen diffus art. Alltsedan medeltiden har det funnits ett mindre Ur-Litauen och ett större historiskt Litauen. Det litauiska folket tillhör den baltiska språkfamiljen, till vilken även letterna och de utdöda preussarna hörde. Dess storhetstid inföll emellertid samtidigt som dess lettiska systerfolk på 1200-talet underkuvades av de tyska ordensriddarna och som de besegrade preussarna började germaniseras. I motsats härtill tillbakaslogo de krigiska litauererna de tyska korsfararhärarna med blodiga pannor under mer än ett sekel. Samtidigt utvecklade de även en häpnadsväckande expansion i österled. De svenska varjagernas övervalde över de slaviska stammarna i det nuvarande Ryssland hade tagit slut och en tid av inre förvirring begynte. Från öster underlade sig tatarerna allt större slaviska landområden, från nordväst framträngde litauiska furstar och deras krigarföljen. På så sätt kom det varjagiska Ryssland att uppdelas mellan två icke-slaviska folk: tatarer i öster och litauer i väster. Minnena från denna förgångna storhetstid, då »Stor-Litauen» nådde från Östersjöns kust till Svarta Havets, ha säkerligen bibragt senare tiders litauer ett visst övermod i fråga om nationella anspråk.

Det gamla Stor-Litauen, som minst av allt var en nationalstat, anknöts till den västerländska kristenheten sedan dess storfurste Jagello 1386 förmäls med en polsk prinsessa och tronarvtagerska. Den dynastiska unionen mellan det hedniska Litauen och det kristna Polen blev av utslagsgivande betydelse för de bägge ländernas senare historia. Under nära 250 år förblev emellertid det baltiska Litauen ett med det slaviska Polen jämställt rike med egna särinstitutioner — en motsvarighet till Ungerns förhållande till Österrike. Först vid 1500-talets mitt fastslogs att de bägge rikena skulle gemensamt välja sin härskare. Den västerländska och kristna kulturens insteg medförde att den krigiska litauiska adeln började poloniseras: i Polens historia välkända ätter som Radzivil, Sapieha och Pilsudski härstammade från Litauen. Ännu långt efter det polsk-litauiska rikets delning mellan rovlystna grannar fortbestod denna ödesgemenskap mellan de bägge folken.

Självständighetsproklamationen den 16 februari 1918 stod i ett intimt samband med situationen i det dåvarande världskriget. Alltsedan

1915 var Litauen ockuperat av tyska trupper; dessförinnan hade en stor del av dess befolkning tvångsevakuerats till det inre Ryssland. Det ryska tsarväldets sammanbrott och den bolsjevikiska omstörtningens virrvarr möjliggjorde en fortsatt tysk framstöt i norra Balticum. Bolsjevikerna inledde fredsunderhandlingar med Tyskland, vilka förlades till Brest-Litovsk vid jultiden 1917. Från tysk sida betraktade man det nuvarande Lettland och Estland som urgamla tyska »koloniområden», som åter skulle anknytas till sitt »moderland». Förbindelserna mellan Ostpreussen och Lettland—Estland gingo emellertid över Litauen, som aldrig varit behärskat av tyskar utan blott av polacker och ryssar. På grund av österrikiska påtryckningar hade Tyskland tidigare motvilligt nödgats proklamera återupprättandet av ett polskt rike med obestämda gränser i öster. Det låg i tyskt intresse att detta vasallrike icke skulle bli alltför omfattande. I sydväst kunde det bromsas genom ukrainska önskemål om en statlig självständighet, i nordöst av litauiska.

Redan i november 1917 hade underhandlingar inletts med litauiska kretsar om upprättande av en nationell civillförvaltning i Litauen. På nyåret spred sig nyheten om Wilsons »fjorton punkter» i Litauen och uppmuntrade de nationella kretsarna att kräva ett statligt oberoende. Självständighetsproklamationen den 16 februari i Vilna skedde emellertid utan de tyska myndigheternas medgivande och nyheten härom undertrycktes. Litauen blev emellertid formellt avträtt till centralmakterna i Brest-Litovskfreden den 3 mars 1918. Fran tysk sida hade man länge ingen bestämd plan, huru Litauens blivande status skulle ordnas. Först i maj 1918 voro tyskarna villiga att acceptera en litauisk självständighet på vissa villkor. Det första förslaget var att det som en vasallstat skulle anknytas till Preussen med Vilhelm II som storfurste. Förslaget avböjdes av litauerne med hänvisning till att ett katolskt land ej borde ha en protestantisk härskare. Ej heller var man tilltalad av den katolske konungens av Sachsen kandidat. På förslag av några tyska socialdemokratiska politiker letade man fram en okänd sydtysk katolsk furste, som räknade släktskap med Litauens medeltida dynasti. Så valdes denna högtidligen till »storfurste» — en parallell till det samtida valet av en hessisk prins till »konung av Finland».

Alla dessa luftslott slogos i spillror vid Tysklands sammanbrott senhösten 1918. Liksom polacker, letter och ester maste litauerne försöka rädda sig från att bli uppslukade av Lenins Sovjetunion. De lyckades med denna uppgift, samtidigt som det chauvinistiska Polen på fredskonferensen i Paris framställde krav på att dess gränser även skulle omfatta Litauen. Men ur sina födslovänder framsteg Litauen som en ur västeuropeisk synpunkt föga homogen stat. Som sin huvudstad betraktade det alltsedan medeltiden Vilna, en stad, nu huvudsakligen befolkad av judar och polacker. I Vilna ryndes tyvärr det litauiska folkets historiska minnesmärken och även under ofrihetens år hade det varit dess kulturella centrum. Snart var denna stad ockuperad av polackerna, vilket föranledde en skärpt och ödesdiger fiendskap mellan de forna systemationerna (ända till 1863 års olyck-

liga uppror hade de bägge folken hållits samman av en gemensam historia och ett samfällt hat mot de ryska inkräktarna). Ett annat kräftsår var Memelfrågan. Litauen ville ha en utfartshamn vid Östersjön. Vid Ostpreussens nordligaste avsnitt fanns en delvis av litauer befolkat bygd, som Tyskland i Versaillesfreden nödgats avstå. Men själva hamnstaden Memel var i huvudsak tysk. Då litauererna genom en kupp 1923 bemäktigade sig det i statsrättsligt avseende nästan herrelösa »Memelområdet» fogade de blott ett nytt svårlöst utrikespolitiskt problem till de andra, mot vilka de förut hade att kämpa.

Parallellt med ett aktning svårt inre återuppbyggnadsarbete fick Litauen begiva sig ut på en komplicerad utrikespolitisk balansgång. Härvid gällde det att draga fördel av den inre motsättning som rådde mellan dess mäktiga grannar: Tyskland, Sovjetunionen och Polen. Ingen av de tre unnade den andra något dominerande inflytande i Litauen. Hela denna konjunktur var emellertid beroende av den polska statens existens. För den händelse Polen utplånades som fri stat var alla de tre baltiska republikernas öde beseglat: antingen skulle de uppdelas i en rysk och i en tysk intressesfär eller också helt uppslukas av Sovjetunionen. Ribbentrops och Molotovs vänskapspakt i Moskva i augusti 1939, Polens katastrofala nederlag och uppdelning mellan Tyskland och Sovjet innebar därför Balticums undergång.

Huruvida Tyskland vid underhandlingarna i Moskva verkligen prisgivit det litauiska grannlandet åt den ryska expansionslustan kan ej fastställas. Medan de tyska minoriteterna i Estland och Lettland hemkallades redan hösten 1939, fick den i Litauen t. v. stanna kvar. Faktum är emellertid att Sovjetunionen snabbt begagnade omstörtningen i Östeuropa och påtvingade Litauen ett »vänskaps- och biståndsfördrag», enligt vilket ryska lant- och flygstridskrafter fingo basera i omedelbart grannskap till tyska gränsen. Som ett plåster på såret återfick Litauen det omstridda Vilna, som genast visade sig vara en danaerskänk.

Då Tyskland efter sin oväntat snabba seger i Frankrike i juni 1940 syntes stå som segrare i det nya världskriget, beslöt Sovjet att rädda de spel det hade på hand. Med början i Litauen genomfördes Balticums sovjetisering. Med samma medel, som Hitler ockuperade Österrike, införlivade nu Stalin Litauen i den nyorganiserade »demokratiska» Sovjetunionen, som öppnade famnen mot alla grannfolk och förspeglade dem en bättre tillvaro i ett nyordnat Östeuropa. Med korta intervaller riktades en rad ultimata till Litauen, beledsagade av ett flertal beskyllningar för flagranta överträdelser av den nyligen ingångna vänskapspakten. Liksom Schuschnigg hade beordrats till Berchtesgaden och hans tjeckoslovakiska kollega Hacha till Berlin, så fick den litauiska utrikesministern Urbsys nu ställa färdan till Moskva. Inga eftergifter hjälpte. Den starkare diktaturstaten krävde en förbehållslös kapitulation. I Kaunas var regeringen paralyserad av skräck. Regeringens flertal beslöt att acceptera trots president Smetonas reservation. I motsats till Estland och Lettland var emellertid Litauen icke totalt inringat av ryssarna: i väster gränsade det

till Tyskland. Det fanns alltså möjlighet att ställa upp den litauiska armén vid denna gräns och låta den göra några dagars förtvivlat motstånd. Resultatet hade givetvis blivit att den måst överskrida gränsen och därefter avväpnats av tyskarna. Men även denna eventualitet var att föredraga framför den att beordras att icke göra något som helst motstånd mot de ryska invasionsarméerna. Den tysk-ryska vänskapspakten var minst sagt av bräcklig natur och en internerad litauisk armé på 100,000 man var för Hitler en ingalunda föraktlig schackpjäs under kommande »vänskapliga» meningsutbyten med Moskva. Ett väpnat litauiskt motstånd hade emellertid framför allt haft betydelse för det litauiska folkets självförtroende och internationella prestige. Den följande utvecklingen visade att Litauen icke genom de största eftergifter kunde undgå en ockupations fruktansvärda lidanden.

I sista stund hade Smetona räddat sig över tyska gränsen — hans exempel följdes sedan av ett tiotusental litauer. Presidentens flykt visade för folket att allt var förlorat. Den hemska verkligheten var att regeringen på intet sätt förberett sig på den nu inträdda situationen, trots att man haft en »galgenfrist» sedan hösten 1939. Inga hemliga order hade i tid utfärdats, som konstituerade en litauisk exilregering, ej heller hade nödvändiga penningmedel utförts ur landet för att finansiera en kommande frihetsrörelse.

Den ryska ockupationen avslöjade även andra svagheter hos den litauiska staten. Alltsedan 1926 hade det rått en mer eller mindre diktatorisk regim med rigoröst förbud mot kommunistiska partier, vilket även bibehölls efter införandet av en konstitutionell författning 1938. I vad mån kommunistförbudet varit fullt effektivt, är svårt att bestämt yttra sig om. Uppenbart är emellertid, att det vid sidan av hemliga kommunistagenter fanns en skara sovjetsympatisörer av samma art som den finska »sexmannagrupp», som i dessa dagar ådömts sitt rättvisa tukthusstraff. Många av dem voro ärelystna fantaster, som livligt frekventerat den ryska legationens fuktiga kollationer och deltagit i angenäma exkursioner i Sovjetparadiset. Dessa fantaster affischerade sig på en gång som litauiska patrioter och som anhängare av en nyordning i Östeuropa. För dem betydde det föga att en med de mest brutala tvångsmedel vald litauisk nationalförsamling förklarade att all jord, alla fabriksföretag, banker, handelsbolag och fastigheter skulle »nationaliseras». De blevo emellertid mera betänksamma, då de märkte att »Sovjet-Litauens» autonomi var en ren bluff och att landet utsattes för en målmedveten russificering. Den tragikomiske ministerpresidenten Paleckis föll offer för ett nervsammanbrott, hans kolleger fingo finna sig i att bli marionetter. Försommaren 1941, då det tyska angreppet mot Sovjetunionen väntades varje dag, urartade den röda regimen till en fruktansvärd terror med arkebuseringar och ständiga massdeportationer av befolkningen till avlägsna delar av Sovjetunionen.

När de tyska trupperna midsommaren 1941 ryckte in i Litauen, reste sig det undertryckta folket spontant mot sina ryska förtryckare. Hitlers soldater hälsades överallt som efterlängtrade befriare. På

flera håll lågo litauiska friskaror stridsberedda; de grepo till vapen i samma stund, som kriget bröt ut, och sökte hindra ryssarna från att spränga broarna vid Kaunas. Överallt desorganiserade friskarorna de ryska förbindelselinjerna. Redan innan tyskarna hade hunnit fram till Kaunas, hade en litauisk nationalregering utropats från den erövrade radiostationen. Inom kort voro ryssarna fördrivna från hela Litauen, där de överallt konfronterats mot en fientlig befolkning.

Ganska snart fick det litauiska folket erfara en djup besvikelse. Tempot åskådliggöres bäst genom den presentation, som inledde radioutsändningarna från Kaunas. Först begynte dessa med »Det fria Litauens radio», kort därefter med »Litauens radio», varpå följde »Radion i Kaunas» och sist »Radiogruppen Ostland». Bakom detta ligga följande händelser. Den litauiska nationalregering, som utropats i samband med midsommarens nationella resning, fick ingen lång livslängd. Det tyska armébefälet behandlade den visserligen med en viss respekt, men allteftersom fronten flyttades mot öster, övertog SS-trupper och Gestapo kommandot i Litauen. De väpnade litauiska friskarorna fingo order att avlämna sina vapen, en del förvandlades till tysk hjälppolis. En proklamation utfärdades att det litauiska folket under sin s. k. frihetstid bedragits av sina ledare och att dess oberoende blott varit en chimär. Den 5 augusti utfärdades en order att den litauiska nationalregeringen icke längre existerade. Tysk civilförvaltning infördes i Litauen, som uppdelades i tre olika distrikt. Som generalguvernör installerades ledaren för »Nordische Gesellschaft» i Lübeck, Lohse, som tog säte i Riga. Hans litauiske underguvernör är tyskbalten von Rintelen, som residerar i Kaunas. Skillnaden mellan konfrontationen med de humana tyska arméofficerarna och med den nationalsocialistiska civilförvaltningen har tydligen medfört en djup besvikelse för de tysksympatiserande litauerne.

Ett exempel härpå må anföras. Så fort den litauiska regeringen konstituerats, förklarade den att alla under sovjetregimen utfärdade lagar angående egendomsrätt voro annullerade. Åtgärder vidtogos för återställande av all beslagtagna egendom. Detta påbud förklarades av den tyska förvaltningen vara alldeles ogiltigt: t. v. skulle de sovjetryska bestämmelserna vara gällande. Snart utkom en förordning att alla hus och egendommar, som tillhört polacker och judar, skulle tillfalla den tyska staten. Huruvida socialiseringen skall upprätthållas i längden vet man inte.

De tyska makthavandena upprättade nu en del provisoriska ämbetsverk i Litauen. Bl. a. konstituerades ett »generalråd» med 9 medlemmar, vilka hade en rådgivande funktion. De olika litauiska generalråden fingo befatta sig med skilda delar av förvaltningen (jordbruk, finanser, undervisningsväsen m. m.). Redan i oktober 1941 uppstod dissonanser mellan generalråden och de tyska myndigheterna. Bl. a. härrörde dessa från de drakoniska åtgärder, som tillämpades mot Litauens judiska befolkning — omfattande nära 10 % av befolkningen. De berövades nu sin — efter bolsjevikinvasionen återstående — egendom och förvisades i ghetton. Realiter innebar detta att nästan hela

Litauens affärliv kom i händerna på tyska administratörer. De stora kooperativa företagen underordnades de tyska krigsupphandlingsbolagen och blevo deras osjälvständiga leverantörer. Alla industri-företag, fastigheter och jordegendomar, som ryssarna tidigare »nationaliserat», voro nu tyskt krigsbyte. Deras tidigare ägare medgävos visserligen rätt att återupptaga sin forna verksamhet — i den mån de voro »arier», men de fingo endast ovissa löften om att i framtiden kunna återköpa sin rövade egendom av tyska staten. Judars och polackers fastigheter ha t. v. förvandlats till vinterkvarter för de tyska soldater, som återvända från östfronten. Även i kulturellt avseende ha litauerne lidit besvikelser. De juridiska och humanistiska fakulteterna vid nationaluniversitetet stängdes vid nyåret 1942. Liksom i det lettiska grannlandet får tillsvidare endast sådan akademisk undervisning bedrivas, som icke har nationell särprägel — alltså medicinsk, teknologisk eller naturvetenskaplig. Tanken att återupprätta ett stort gemensamt tyskt universitet för hela Balticum hägrar som en dröm för Alfred Rosenbergs »Ostlandsministerium» i Berlin. Det kan tilläggas, att det nya »Ostland» omfattar icke blott Estland, Lettland och Litauen utan även Vitryssland, som i kulturellt avseende legat fämligen fjärran från det egentliga »Balticum». Det är betecknande för den nya regimen, att den litauiska flaggan icke längre får visas och att nationalhymnen är förbjuden.

Under det pågående världskriget har Litauen lidit oerhörda förluster, trots att det icke varit krigförande part. Man uppskattar de deporterade och omkomna litauernas antal till mer än 100,000. Inom de relativt intellektuella kretsarna äro förlusterna procentuellt störst. I materiellt avseende utsögs Litauen kraftigt under den årslånga ryska okupationen. Nu betrakta de tyska trupperna det erövrade gränslandet som ett krigsområde, vars materiella resurser stå till deras disposition.

Litauens — liksom Estlands och Lettlands — läge har väl aldrig varit dystrare än i dessa dagar. En tysk seger i världskriget torde, om Alfred Rosenbergs program vidhålls, innebära att litauerne förvandlas till ett »statarfolk», i ekonomiskt och kulturellt avseende helt underdånigt tyskarna. Deras ställning kanske blir sämre än tjeckernas, men troligen bättre än polackernas, vilket dock är en ringa tröst. Å andra sidan ställer en rysk seger litauerne inför ännu dystrare framtidsutsikter. I så fall torde säkerligen det litauiska folkets flertal totalt förintas genom massdeportationer till Rysslands inre delar. Ännu har man varken från England eller Amerika fått något besked om dessa stormakters inställning till de baltiska folkens framtida öde. Englands löfte att återupprätta det krossade Polen har icke utsträckts till att även gälla Litauen, Lettland och Estland.

Under den gångna tjugoföråriga mellankrigsperioden ha de baltiska folken ådagalagt en berömlig strävan att medarbeta till den västerländska civilisationens frammarsch genom att odla sitt nationella arv. Skall denna deras strävan helt krossas under tyngden av den missaktning för de små nationernas rätt, som nu är förhärskande?